

ГРОШОВО-КРЕДИТНА, ІНВЕСТИЦІЙНА ТА ІННОВАЦІЙНА ПОЛІТИКА

УДК 005.342:005.591.6:330.341.1(477)

А. А. Антонюк

кандидат економічних наук, доцент
Класичний приватний університет

А. А. Сьомченко

Запорізький національний університет

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

У статті розкрито сучасний стан розвитку інноваційної сфери в Україні. Проаналізовано інноваційну політику країни. Розглянуто основні проблеми розвитку інноваційної діяльності та запропоновано заходи щодо її розвитку. Встановлено, що розвиток інноваційної діяльності має стати невід'ємною складовою реформування економіки країни.

Ключові слова: інновації, інноваційна діяльність, інноваційний розвиток, джерела фінансування, підприємство.

I. Вступ

Активізація інноваційної діяльності має важливе значення як на рівні підприємства, так і на рівні держави, оскільки лише в умовах розвитку науки, техніки, технологій можливий випуск конкурентоспроможної продукції та послуг. Коли підприємство випереджає конкурентів в освоєнні досягнень науково-технічного прогресу, тільки тоді воно має можливість отримувати прибуток.

Розвиток інноваційної діяльності має велике значення не тільки для окремого підприємства, а й для збільшення економічного потенціалу держави за допомогою збільшення обсягів випуску наукомісткої продукції. Досить важливою проблемою є також недостатній рівень фінансування та економічного стимулювання науково-технічної та інноваційної діяльності з боку держави. Для економічного зростання країни значну роль відіграють інноваційні процеси. Однак їх активізація потребує активного державного регулювання.

Розвиток інноваційної діяльності досліджують як міжнародні організації, інститути, різні форуми, так і вчені-економісти. Питання інноваційної діяльності розглядали відомі українські та зарубіжні вчені: Я. В. Йовенко, Р. А. Каменев [2], І. І. Кукурудза [3], П. П. Микитюк, Б. Г. Сенів [4], С. В. Філіпенко [7] та ін. Їх праці є надійною теоретико-методологічною базою для дослідження розвитку інноваційної діяльності, проблем і перспектив цього виду діяльності.

Найавторитетнішим науковим підрозділом в Україні, який постійно займається науковим аналізом-дослідженням проблематики інноваційної діяльності, є відділ інноваційної політики, економіки та організації високих технологій Інституту економіки та прогнозування НАН України. Наукові розробки інституту в цьому важливому напрямі постійно використовують у діяльності Уряду, адміністрації Президента України, Ради національної безпеки та оборони, Національного банку, а також у законотворчій діяльності Верховної Ради України.

II. Постановка завдання

Метою статті є дослідження розвитку інноваційної діяльності в Україні, визначення переваг і недоліків цього виду діяльності та покращення його подальшого розвитку, оскільки для успішного функціонування підприємств необхідно використовувати досягнення науково-технологічного прогресу.

III. Результати

Інновації – це новостворені та вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно покращують структуру та якість виробництва й соціальної сфери.

Інноваційна діяльність – діяльність, спрямована на використання й комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг [6].

Об'єктами інноваційної діяльності є інноваційні програми та проекти, нові знання та інтелектуальні продукти, інфраструктура

виробництва й підприємництва, товарна продукція, сировинні ресурси, засоби їх видобування та переробки, організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно покращують структуру та якість виробництва.

Суб'єктами інноваційної діяльності є фізичні та юридичні особи, які проводять інноваційну діяльність і залучають майнові та інтелектуальні цінності, кошти в реалізацію інноваційних проектів [1].

Стимулювання інноваційної діяльності є сукупністю заходів, що спонукають учасників господарського життя до участі в інноваційній діяльності та дотримання встановлених законодавством України вимог щодо проведення цього виду діяльності.

Останнім часом в Україні недостатньо уваги приділяють проблемам фінансово-кредитної підтримки та стимулювання розвитку інноваційних процесів, розширення інноваційної діяльності й створення інноваційного продукту. Підприємство має бути об'єктом не тільки регулювання з боку органів державної та місцевої влади, а й стимулювання інноваційної діяльності для забезпечення економічного зростання в регіонах і країні загалом [2].

З метою стимулювання інноваційної діяльності в країнах, які входять у технологічне ядро світового розвитку, застосовують такий вид податкових пільг, як надання дослідного та інвестиційного податкового кредиту, тобто відстрочка податкових платежів у частині витрат з прибутку на інноваційну діяльність, що доцільно застосовувати в процесі техно-

логічної модернізації виробництва з метою підвищення його конкурентоспроможності [3].

Для регулювання інвестиційної діяльності держава використовує позитивні та негативні стимули. До позитивних стимулів треба зарахувати пільги, що надають суб'єктам інноваційної діяльності з метою заохочення до здійснення такої діяльності. Завдяки Державному бюджету відбувається фінансова підтримка діяльності у формі повного безвідсоткового або часткового кредитування інноваційних проектів, у формі майнового страхування реалізації інноваційних проектів і надання державних гарантій комерційним банкам, що здійснюють їх кредитування.

В умовах постійного скорочення бюджетного фінансування інноваційних заходів за рахунок державних коштів фінансують сьогодні переважно фундаментальні та довгострокові прикладні дослідження, що мають загальнонаціональне значення, а також міждержавні, загальнодержавні науково-технічні програми та проекти [4].

Серед джерел фінансування інноваційної діяльності виділяють:

- кошти Державного та місцевих бюджетів;
- власні чи запозичені кошти суб'єктів інноваційної діяльності;
- інвестиції фізичних і юридичних осіб;
- власні кошти спеціалізованих фінансово-кредитних установ;
- інші джерела, передбачені законодавством України [7].

Динаміку основних джерел фінансування інноваційної діяльності за 2010–2015 рр. наведено в табл. 1 [5].

Таблиця 1

Джерела фінансування інноваційної діяльності за 2010–2015 рр., млн грн

Рік	Загальна сума витрат	У тому числі за рахунок коштів			
		власних	Державного бюджету	іноземних інвесторів	інші джерела
2010	8 045,5	4 775,2	87,0	2 411,4	771,9
2011	14 333,9	7 585,6	149,2	56,9	6 542,2
2012	11 480,6	7 335,9	224,3	994,8	2 925,6
2013	9 562,6	6 973,4	24,7	1 253,2	1 311,3
2014	7 695,9	6 540,3	344,1	138,7	672,8
2015	13 813,7	13 427,0	55,1	58,6	273,0

Аналіз джерел фінансування показав, що загальна сума витрат протягом останніх шести років постійно коливається. Протягом 2010–2011 рр. та 2014–2015 рр. спостерігається збільшення витрат на інновації, проте в 2011–2014 рр. відбувається поступове їх зменшення. А якщо ж розглядати за джерелами фінансування, то в період 2010–2015 рр. витрати на інновації, загалом, здійснювалися за рахунок власних коштів. Найбільша сума витрат власних коштів становила в 2015 р. (13 427,0 млн грн), а найменша – в 2010 р. (4775,2 млн грн). З державного бюджету сума фінансування коливається в межах від 0,26% (2013 р.) до 4,47% (2014 р.). Як бачи-

мо, з боку держави підтримка розвитку інноваційної діяльності в країні мінімальна.

Серед негативних стимулів виділяють відшкодування збитків, наявність оперативно-господарських та адміністративно-господарських санкцій. Також необхідно здійснювати належну підготовку фахівців, підвищувати кваліфікацію працівників підприємства, обмінюватися досвідом з провідними країнами.

Варто зазначити, що існує прямиий зв'язок між рівнем інноваційності підприємства та його розміром, оскільки для впровадження інновацій необхідно мати певну кількість персоналу, задіяного у виконанні наукових досліджень і розробок, що зумовлюють упровадження інновацій.

Згідно з даними Державної служби статистики України [5], в регіонах країни кіль-

кість підприємств, що впроваджували інновації, значно відрізняється (табл. 2).

Таблиця 2

Кількість підприємств, що впроваджували інновації, за типами інновацій та регіонами в 2015 р., од.

Область України	Кількість підприємств	У тому числі впроваджували				
		інноваційні види продукції	з них		інноваційні процеси	з них маловідходні, ресурсозберігаючі
			нові для ринку	нові для підприємства		
Україна	723	414	114	342	400	155
Вінницька	22	15	5	12	11	5
Волинська	11	4	1	4	6	1
Дніпропетровська	43	28	10	20	21	10
Донецька	17	11	5	8	7	7
Житомирська	27	11	3	8	16	3
Закарпатська	11	6	–	6	7	2
Запорізька	45	35	10	30	20	11
Івано-Франківська	23	11	2	11	14	5
Київська	43	17	3	16	27	4
Кіровоградська	22	12	2	10	8	5
Луганська	7	3	–	3	5	2
Львівська	61	27	10	21	44	11
Миколаївська	22	11	2	9	9	3
Одеська	32	13	2	11	16	6
Полтавська	27	19	1	19	10	4
Рівненська	12	5	1	4	8	2
Сумська	22	15	7	11	9	6
Тернопільська	16	9	5	6	10	5
Харківська	97	44	13	35	67	30
Херсонська	19	12	3	10	10	3
Хмельницька	18	11	2	10	8	5
Черкаська	25	16	4	14	12	4
Чернівецька	9	6	–	6	5	3
Чернігівська	14	10	2	8	7	4
м. Київ	78	63	21	50	43	14

Таким чином, з табл. 2 видно, що в 2015 р. промислові підприємства України впровадили 414 інноваційних видів продукції, з яких 114 – нових виключно для ринку, 324 – нових лише для підприємства.

Найбільшу кількість інноваційних видів продукції впроваджено на підприємствах Харківської (44), Запорізької (35), Дніпропе-

тровської (28), Львівської областей (27) та м. Київ (63).

Кількість упроваджених інноваційних технологічних процесів (нових або вдосконалених методів обробки та виробництва продукції) становила 400, із них найбільше впровадили підприємства Харківської (67) та Львівської (44) областей та м. Київ (43).

Таблиця 3

Інноваційна активність підприємств

Роки	Питома вага підприємств, що займалися інноваціями, %	Загальна сума витрат	У тому числі за напрямками, млн грн						
			дослідження та розробки	у тому числі		придбання інших зовнішніх знань	підготовка виробництва для впровадження інновацій	придбання машин, обладнання та програмного забезпечення	Інші витрати
				внутрішні НДР	зовнішні НДР				
2005	11,9	5 751,6	612,3	x	x	243,4	991,7	3 149,6	754,6
2006	11,2	6 160,0	992,9	x	x	159,5	954,7	3 489,2	563,7
2007	14,2	10 821,0	986,4	793,5	192,9	328,4	x	7 441,3	2 064,9
2008	13,0	11 994,2	1 243,6	958,8	284,8	421,8	x	7 664,8	2 664,0
2009	12,8	7 949,9	846,7	633,3	213,4	115,9	x	4 974,7	2 012,6
2010	13,8	8 045,5	996,4	818,5	177,9	141,6	x	5 051,7	1 855,8
2011	16,2	14 333,9	1 079,9	833,3	246,6	324,7	x	10 489,1	2 440,2
2012	17,4	11 480,6	1 196,3	965,2	231,1	47,0	x	8 051,8	2 185,5
2013	16,8	9 562,6	1 638,5	1 312,1	326,4	87,0	x	5 546,3	2 290,9
2014	16,1	7 695,9	1 754,6	1 221,5	533,1	47,2	x	5 115,3	778,8
2015	17,3	13 813,7	2 039,5	1 834,1	205,4	84,9	x	11 141,3	548,0

Аналізуючи динаміку інноваційної активності в аспекті її напрямів (табл. 3), спостерігаємо збільшення витрат на внутрішні науково-

дослідні роботи (приріст у 2,3 рази порівняно з 2005 р.). Зовнішні витрати майже не змінилися в 2015 р. порівняно з 2007 р., проте, порівню-

ючи їх із 2014 р., витрати знизилися на 61,5%. Витрати на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення збільшилися в 3,5 разів порівняно з 2005 р., та в 2,2 рази порівняно з 2014 р. Скоротилася й сума витрат на придбання інших зовнішніх знань.

У 2015 р. інноваційною діяльністю займалося 17,3% із загальної кількості промислових підприємств із середньою кількістю працівників 50 осіб і більше.

На інновації підприємства витратили 13,8 млрд грн, у тому числі на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення – 11,1 млрд грн (80,7% загального обсягу інноваційних витрат), на внутрішні та зовнішні науково-дослідні розробки – 2,1 млрд грн (14,8%), на придбання інших зовнішніх знань (придбання нових технологій) – 0,5 млрд грн (0,6%).

Досліджуючи впровадження інновацій на промислових підприємствах (табл. 4), спостерігаємо тенденцію до поступового зростання питомої ваги підприємств, що їх впроваджували протягом 2005–2015 рр. Загалом, незначне зростання спостерігається й у частці підприємств, що впроваджують інновації (приріст 18,26%). Серед упроваджуваних технологій скорочується частка маловідходних і ресурсозберігаючих, що є негативним явищем (у 2015 р. їх частка скоротилася на 33,62% порівняно з 2005 р.). Кількість інноваційних видів продукції в 2015 р. залишилася на рівні 2005 р., усе ж питома вага цієї реалізованої продукції в загальному обсязі промислової продукції протягом 2005–2015 рр. скоротилася на 78,46% та становила лише 1,4% у 2015 р.

Таблиця 4

Впровадження інновацій на промислових підприємствах

Роки	Питома вага підприємств, що впроваджували інновації, %	Впроваджено нових технологічних процесів	у тому числі маловідходні, ресурсозберігаючі	Впроваджено виробництво інноваційних видів продукції, найменувань	із них нові види техніки	Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової, %
2005	8,2	1 808	690	3 152	657	6,5
2006	10,0	1 145	424	2 408	786	6,7
2007	11,5	1 419	634	2 526	881	6,7
2008	10,8	1 647	680	2 446	758	5,9
2009	10,7	1 893	753	2 685	641	4,8
2010	11,5	2 043	479	2 408	663	3,8
2011	12,8	2 510	517	3 238	897	3,8
2012	13,6	2 188	554	3 403	942	3,3
2013	13,6	1 576	502	3 138	809	3,3
2014	12,1	1 743	447	3 661	1 314	2,5
2015	15,2	1 217	458	3 136	966	1,4

Основним джерелом фінансування інноваційних витрат залишаються власні кошти підприємств – 13 427,0 млн грн. Обсяг коштів українських і зарубіжних інвесторів становив 132,9 млн грн, кредитів – 113,7 млн грн, державного та місцевих бюджетів – 93,5 млн грн.

У 2015 р. інновації впроваджували 87,7% підприємств, які займалися інноваційною діяльністю, з них інноваційні види продукції – 57,3%, нові технологічні процеси – 55,3% (рис.).

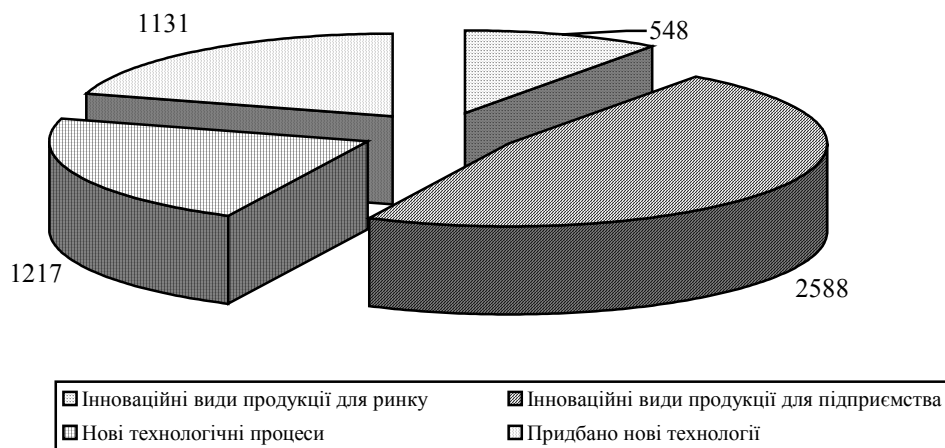

Рис. Впровадження інновацій на промислових підприємствах у 2015 р., од. [5]

Таким чином, хоча й зростає частка підприємств, що займаються інноваціями, та їх витрати на інноваційну активність, проте ці процеси мають стихійний характер, де не прослідковується чіткої тенденції до зростання, та й приріст цей незначний. Також важливою проблемою є недостатній рівень фінансування з державного бюджету та економічного стимулювання науково-технічної та інноваційної діяльності з боку держави.

IV. Висновки

Отже, розвиток економіки України неможливий без розвитку інноваційної діяльності. Насамперед, держава має бути основним джерелом фінансування розвитку науково-технічної та інноваційної діяльності. Важливим фактором для підвищення розвитку інноваційної діяльності в Україні є освоєння й застосування прогресивних технологій та наукомісткої продукції, це дасть змогу підприємствам зміцнити конкурентні переваги на ринку, що, в свою чергу, дасть можливість державі закріпити свої позиції порівняно з економіками розвинутих держав.

Для того, щоб Україна зробила прорив у сфері інновацій, потрібно створити надійний фундамент для модернізації та інтеграції нашої держави до європейського та світового простору знань, а це можливо здійснити лише при злагодженій системі організаційно-економічних заходів.

Основними завданнями, що сприятимуть інноваційному розвитку, є структурна перебудова національної економіки, створення інфраструктури інноваційної діяльності, цілеспрямована підготовка висококваліфікованих кадрів для високотехнологічних галузей, а також менеджерів інноваційної діяльності, широке застосування в усіх галузях економіки і сферах суспільного життя інформаційно-комунікаційних технологій, удосконалення системи державної підтримки та

регулювання інноваційної діяльності, підвищення інноваційної культури суспільства, створення ринку інноваційної продукції, на якому буде забезпечений належний рівень захисту інтелектуальної власності [4, с. 120].

Реалізація напрямів розвитку інноваційної діяльності в Україні дасть змогу значно підвищити рівень інноваційної активності промислових підприємств, стабілізувати процес оновлення виробництва, ефективно використовувати внутрішні та залучені зовнішні інвестиції на інноваційну діяльність.

У результаті належного розвитку інноваційних процесів у всіх сферах виробництва стане генератором нових наукових ідей, технологічних та економічних рішень.

Список використаної літератури

1. Інноваційна діяльність [Електронний ресурс] // Вікіпедія : офіційний сайт. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Інноваційна_діяльність.
2. Йовенко Я. В. Государственная инновационная политика / Я. В. Йовенко, Р. А. Камнев // Бизнес. – 2011. – № 34. – С. 44–55.
3. Кукурудза І. І. Інноваційна діяльність в регіоні : стан, проблеми, перспективи / І. І. Кукурудза // Вісник економічної науки України. – 2010. – № 1. – С. 67–70.
4. Микитюк П. П. Інноваційна діяльність : навч. посіб. / П. П. Микитюк, Б. Г. Сенів. – Київ : Центр навч. літ., 2009. – 320 с.
5. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
6. Про інноваційну діяльність : Закон України від 04.07.2002 р. № 40-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/40-15>.
7. Філіпенко С. В. Стимулювання інноваційної діяльності підприємців / С. В. Філіпенко // Економіка Криму. – 2011. – № 23. – С. 62–65.

Стаття надійшла до редакції 15.02.2017.

Антонюк А. А., Сёмченко А. А. Актуальные проблемы развития инновационной деятельности в Украине

В статье раскрыто современное состояние развития инновационной сферы в Украине. Проанализирована инновационная политика страны. Рассмотрены основные проблемы развития инновационной деятельности и предложены меры по ее развитию. Установлено, что развитие инновационной деятельности должна стать неотъемлемой составляющей реформирования экономики страны.

Ключевые слова: инновации, инновационная деятельность, инновационное развитие, источники финансирования, предприятие.

Antoniuk A., Siomchenko A. Actual Problems of Innovative Activity Development in Ukraine

The article proved that the development of innovation activity has significant importance both at the enterprise level and at the state level. One of the key problems is the lack of funding and economic incentives for science, technology and innovation activity from the state.

The authors examined methods of stimulation innovation activity of countries with developed economies and they show the comparison with the methods of investment activity regulation in Ukraine. It is established that the state uses both positive and negative incentives. Positive incentives include exemptions which are granted for innovation activity entities to encourage such activities.

Analysis of funding sources in general showed that total costs during the past years constantly fluctuate, the innovation cost is mainly carried out at their own expense.

The negative incentives include compensation for damages, availability of operational-commercial and administrative sanctions.

The authors analyzed the number of enterprises and implemented innovations according to types of innovation of regions and innovative activity of enterprises in the state. It is determined that these processes are spontaneous, with no clear trend to grow, and increase is slight.

Determined that the development of innovation activity must become an integral part of reforming the economy. An important factor for increasing innovation activities in Ukraine is the development and application of progressive technologies and high-tech products that will help enterprises to strengthen market competitive advantage, which in turn will enable the country to consolidate the positions in comparison with the economies of developed countries.

The authors emphasized that the implementation of innovation development ways in Ukraine will significantly increase the level of innovation activity of industrial enterprises, help to upgrade process of production stabilization, use efficiently of internal and external investments involved in innovation.

Key words: *innovations, innovative activity, innovative development, sources of financing, enterprise.*